

Odpovědnost nemocnice za smrt dlouhodobě nemocné pacientky při jednostranném vydání pokynu Do Not Resuscitate („ne-resuscituj“)

8.8.2023 - Kamila Abbasi | Ústavní soud ČR

I. senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Jaromír Jirsa) zamítl ústavní stížnost stěžovatelů proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 961/2021-724 ze dne 28. 2. 2022 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích č. j. 23 Co 350/2018-667 ze dne 29. 10. 2020.

Stěžovatelé jsou dětmi zesnulé pacientky. Ta byla před smrtí hospitalizovaná v nemocnici v Pardubickém kraji, kde měla dne 6. 7. 2013 srdeční zástavu a zemřela. V rozhodné době měla šedesát sedm let. V případě se stala klíčovou otázka, zda je nemocnice odpovědná za smrt dlouhodobě nemocné pacientky na sklonku života, u které lékaři jednostranně vydali pokyn k neprovádění resuscitace „Do Not Resuscitate“ (tedy ne-resuscituj, dále jen „DNR“), aniž by o tom informovali ji či její blízké. V řízení u obecných soudů se stěžovatelé jako pozůstalí domáhali proti nemocnici zaplacení 720 000 Kč jako náhrady za újmu způsobenou usmrcením. Nalézací soud žalobě vyhověl a uložil nemocnici zaplatit každému žalobci 240 000 Kč, jelikož dle jeho názoru nemocnice porušila svoji právní povinnost, neinformovala-li pacientku o pokynu DNR i přesto, že byla schopna vnímat. Odvolací soud rozhodnutí nalézacího soudu změnil a žalobu stěžovatelů zamítl. Dospěl k závěru, že nemocnice sice porušila právní povinnost, avšak příčinná souvislost mezi následkem (úmrtím pacientky) a protiprávním jednáním (vydání pokynu DNR bez informovaného souhlasu a následného neprovedení resuscitace) prokázána nebyla. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelů zamítl. Dospěl k závěru, že poskytovatel zdravotní péče není povinen hradit pozůstalým jednorázovou náhradu za nemajetkovou újmu způsobenou ztrátou osoby blízké, jestliže lékaři při srdeční zástavě neprovedli kardiopulmonální resuscitaci pacienta, jehož stav byl natolik závažný, že resuscitace by k obnovení srdeční činnosti nevedla nebo by obnovila životní funkce jen na velmi krátkou dobu při prodlužovaném utrpení umírajícího.

V ústavní stížnosti stěžovatelé namítali, že nemocnice porušila právo pacientky na život, čímž přímo zasáhla do soukromého a rodinného života pozůstalých stěžovatelů. Postup ošetřujících lékařů, kteří vydali pokyn DNR bez informování pacientky a jejích blízkých, a následně resuscitaci neprovedli, je protiprávním jednáním. Úmrtí pacientky totiž nastalo dříve, než by nastalo v případě provedení resuscitace. Resuscitace mohla teoreticky prodloužit život pacientky o několik minut, hodin, dnů či měsíců, byť ve snížené kvalitě.

Ústavní soud po důkladném seznámení s obsahem procesního spisu a všech dostupných podkladů, včetně jím vyžádaných vyjádření České lékařské komory a stanoviska Ústavu etiky a humanitních studií 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, ústavní stížnost zamítl. Ústavní soud se přitom zabýval jak dříve vysloveným přáním pacientů v obecné rovině, tak specificky pokynu DNR v případě stěžovatelky. Lékařský zákrok vůči svéprávné a vnímající osobě schopné o svém osudu rozhodovat lze zásadně učinit pouze s jejím svobodným a informovaným souhlasem, a to i v případě, povede-li odmítnutí zákroku k její smrti. V obecné rovině pacienti mohou využívat institutu dříve vysloveného přání (které může spočívat v pokynu DNR), je však nutné k němu přistupovat důsledně, aby k podobným situacím následných soudních sporů či nejasností pozůstalých o pokynu nedocházelo.

O možnosti předem souhlasit s tím, aby nebyla prováděna léčba neúčelná, zbytečná a okamžik

fyzické smrti dočasně prodlužující, by pacienti měli být ze strany lékařů poučeni v momentě, kdy jsou ještě schopni vnímat důsledky takového rozhodnutí a vyslovit skutečně svobodný a informovaný souhlas. Pacienti musejí být ve stavu, v němž ještě vnímají váhu vlastního rozhodnutí. Taktéž osoby blízké by měly být ze strany lékařů jasně a srozumitelně informovány o možnosti DNR. Za situace, kdy osoba není schopna vnímat konsekvence poskytnutí, či odmítnutí léčby, a tedy není schopna k nim dát souhlas, je (svou povahou konečné) rozhodnutí o odmítnutí další léčby již především na lékařích. I rozhodnutí lékařů však má být učiněno pokud možno konziliárně (po širší poradě lékařů), transparentně a především s dodržáním participačních práv pacientů a blízkých osob. Lékaři musí s pacienty a blízkými osobami o jednotlivých možnostech dostatečně komunikovat. Pokud tak lékaři neučiní, mohou zasáhnout do přirozených práv blízkých osob. Pokyn DNR musí být dle Ústavního soudu rozhodnutí, při němž se vyvažuje co nejcitlivěji etická, náboženská, medicínská a ústavněprávní stránka odchodu pacienta ze života. O smrti jako nedílné součásti života každého člověka je tedy nutné mluvit, a to nejen s pacienty, ale i jejich blízkými.

Ústavní soud uzavřel, že není-li pacient v době potřeby resuscitace ve stavu, kdy může vyjádřit svůj informovaný (ne)souhlas, je třeba brát zřetel na jeho dříve vyslovený pokyn DNR, který učinil prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání. Při rozhodování o provedení kardiopulmonální resuscitace na sklonku života je obecně třeba vyvažovat právo na život a na ochranu zdraví na straně jedné a právo jednotlivců na důstojné přirozené dožití na straně druhé. Z práva na život a ochranu zdraví nevyplývá bezpodmínečná povinnost lékařů provést kardiopulmonální resuscitaci bez ohledu na stav konkrétního pacienta, byť by mohla o určitou dobu oddálit okamžik fyzické smrti. Přesto ale jednostranné vydání pokynu DNR ze strany lékařů bez informování či jakéhokoliv zapojení pacienta (či za určitých okolností jeho blízkých) do rozhodovacího procesu může být v rozporu s jeho (případně jejich) participačním právem, a tedy i s právem pacienta (případně jeho blízkých) na nedotknutelnost osoby a respektování rodinného a soukromého života podle čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy.

Samy obecné soudy jádro argumentace stěžovatelů k procesu vyslovení pokynu DNR nerozpoukají – naopak. Dospěly k závěru, že ošetřující lékaři pochybili, vydali-li pokyn DNR jednostranně, aniž by své rozhodnutí konzultovali s pacientkou nebo s jejími blízkými. Stěžovatelé však svojí žalobou uplatňovali nárok na jednorázovou náhradu za usmrcení osoby blízké, nikoliv nemajetkovou újmu způsobenou porušením participačních práv pacientky či jich samotných (jako osob blízkých), což bylo nosným důvodem zamítnutí jejich žaloby. Soudy vycházely z rozdílného charakteru nároků podle § 444 odst. 3 občanského zákoníku a obecného nároku na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu § 13 odst. 2 občanského zákoníku. Podle obecných soudů je účelem dříve uvedeného nároku poskytnout pozůstalým náhradu za neočekávanou smrt blízké osoby, přičemž následkem protiprávního jednání je zde přímá a neočekávatelná ztráta života či zmaření obnovení dobrého zdravotního stavu, nikoliv porušení autonomie a participačních práv pacienta (případně jeho blízkých). Neproloužení umírání na sklonku života dlouhodobě nemocného pacienta o krátkou dobu nelze slučovat s usmrcením ve smyslu § 444 odst. 3 občanského zákoníku.

Jakkoliv je z provedeného dokazování zřejmé, že lékaři pacientku ani její rodinu do hodnocení, zda je případné provedení resuscitace v budoucnu v jejím případě léčbou přiměřenou a účelnou, nezahrnuli, neznamená to, že porušili její právo na život. Neproloužení umírání na sklonku života dlouhodobě nemocného pacienta – ať už o několik minut či několik měsíců – nelze slučovat s přímým usmrcením. Poučil-li odvolací soud stěžovatele řádně o rozdílnosti žalobních nároků podle § 13 odst. 2 a § 444 odst. 3 občanského zákoníku, nelze v zamítnutí jejich žaloby spatřovat porušení jejich základních práv.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1594/22 je dostupný zde (1.0 MB, PDF).

<https://www.usoud.cz/aktualne/odpovednost-nemocnice-za-smrt-dlouhodobě-nemocné-pacientky-při-jednostranném-vydání-pokynu-do-not-resuscitate-ne-resuscituj>